

34. VĚDA A KŘEŠŤANSKÁ VÍRA: JAK SE SHODUJÍ?

Jaké byly vztahy mezi vírou a vědou během dějin církve?

- Během staletí byly a i nyní jsou osoby, které hledaly dialog a spolupráci mezi vírou a vědou k prospěchu ke službě růstu osoby a celého lidstva.
- Je také je pravdou, že nechyběly také i mezi křesťany postoje, které dostatečně nevnímaly a neuznávaly legitimní autonomii vědy a vzbuzovaly spory a kontroverze do takové míry, že se mělo za to, že věda a víra jsou proti sobě. Jindy byla mezi nimi lhostejnost, která je vedla k tomu, že kráčely po rovnoběžných kolejích při úplné nevědomosti jedné o druhé.
- Musí být také v každém případě potvrzeno, že církev věrná vlastnímu poslání může vstoupit do dialogu s každým typem vědy a využít účinně vědecké výsledky, aby lépe naplnila své poslání. Protože je poslána ke všem národům jakékoliv doby a jakéhokoliv místa, není vázána výlučným a neodlučitelným způsobem na žádný typ vědy, jako také není vázána na nějaký vědecký výdobytek.

Jaký dialog může být mezi vírou a vědou?

- Dialog v odlišnosti: to je dialog, který uznává charakteristické rysy každé z nich. Vskutku každá:
 - Má vlastní metody, okruhy a předměty bádání, cíle, limity;
 - Musí respektovat druhou a přiznat druhé legitimní možnost autonomního konání podle vlastních zásad;
- „Existují dva odlišné řády poznávání“, to je řád víry a řád rozumu a církve uznává, že lidské dovednosti a učební obory užívají ve svém okruhu, který je vlastní každému, vlastních zásad a vlastní metodu; protože tím, že uznává tuto správnou svobodu, církev potvrzuje legitimní autoritu věd“ (GS, 36). „Víra a rozum jsou dvě křídla, kterými se lidský duch pozvedá ke kontemplaci pravdy“ (*Fides et Ratio*, úvod). Ve věci vztahu mezi vědou a vírou svatý Tomáš Akvinský tvrdil, že „všechny pravdy vycházejí ze stejného slunce, různé paprsky, ať paprsek přirozenosti, tak paprsek víry, si nemohou protirečit.“ Jsou různé úrovně pravdy, pravda víry si neprotirečí s pravdou vědy: to ale neznamená, že by zde nebyla určitá dialektika, protože ne vždycky je snadné pochopit jak pravdu víry, tak pravdu vědy.

- Zároveň jsou ale obě povolány, aby sloužily člověku a lidstvu a napomáhaly integrálnímu rozvoji a růstu každého a všech.

Jak se má chápat autonomie vědy?

- „Jestliže se autonomií pozemských skutečností chce říci, že stvořené věci a samotné společnosti mají vlastní zákony a hodnoty, které člověk má postupně objevovat, užívat a uspořádávat, tehdy se jedná o požadavek legitimní autonomie: nejen ona je vyžadována lidmi naší doby, ale také je ve shodě s chtěním Stvořitele. Opravdu je to ze samotného stavu, že jsou stvořeními, z čeho věci dostávají svou vlastní soudržnost, pravdivost, dobrotu, své vlastní zákony a svůj řád; a toto vše má člověk respektovat při uznání metodických požadavků, které jsou vlastní každé jednotlivé vědě, nebo technice.
- Jestliže se naopak výrazem „autonomie dočasných skutečností“ zamýšlí říci, že stvořené věci nezávisí na Bohu a že člověk je může používat, aniž by je vztahoval k Bohu, tehdy nikomu, kdo věří v Boha, neuniká, jak falešné jsou takové názory. Stvoření bez Stvořitele vskutku vybledne“ (GS, 36).
- „Je iluzorní požadovat mravní neutralitu vědeckého bádání a jejího využití. Na druhé straně nemohou být orientační kritéria odvozena ani z prosté technické účinnosti, ani z užitečnosti, kterou může mít pro jedny na úkor ostatních, ani, což je ještě horší, z převládajících ideologií. Věda a technika vyžadují, pro vlastní vnitřní význam, bezpodmínečné respektování základních kritérií mravnosti; musí být ve službě lidské osoby, jejich nezcizitelných práv, jejího pravého a celkového dobra podle plánu a podle vůle Boží“ (KKC, 2294).
- Autonomie vědy končí proto tam, kde správné svědomí vědce uznává zlo metody, výsledku, nebo účinku.

Může být opravdový protiklad mezi objevy vědy a pravdou víry?

- Je potřeba překonat protiklad, který se někdy dělal mezi vědeckým objevem dosaženým rozumem a pravdou poznanou prostřednictvím víry. Nemůže být opravdový protiklad, pokud se jedná o pozitivní vědecký objev a o autentickou pravdu víry. V takovém případě se jedná o stejnou pravdu, kterou lidé dosahují sledováním doplňujících se cest. Vskutku, *omnis veritas a Deo*: každá pravda přichází od Boha. Obojí, věda a víra, ačkoliv jsou odlišné, jsou spojené

v pravdě: sbíhají se v připuštění schopnosti poznat pravdu a Pravdu, nalézají v Pravdě svůj základ, důvod svého existování, cíl svého konání.

- Věda a víra jsou obě darem Božím. „I když víra je nad rozumem, nebude moci nikdy být neshoda mezi vírou a rozumem: protože tentýž Bůh, který odhaluje tajemství a sdílí víru, vložil do lidského ducha světlo rozumu, tento Bůh by nemohl popřít sebe samého, ani pravda protirečit pravdě“ (*Dei Filius*, 4).
- „Proto metodické bádání každé disciplíny, jestliže postupuje opravdu vědeckým způsobem a podle morálních norem, nebude nikdy v reálném kontrastu s vírou, protože světské skutečnosti a skutečnosti víry mají původ od samotného Boha. Dokonce ten, kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat tajemství skutečnosti, aniž by to pozoroval, je veden rukou Boha, který udržuje v existenci všechny věci a působí, aby byly, čím jsou“ (*GS*, 36).
- Obě jsou ve službě člověka, celého člověka a všeho toho, co je autenticky lidské. Ony jsou nasměrovány na člověka, od kterého vyvozují svůj počátek a rozvoj a jehož integrální rozvoj podporují pro dobrodiní všech. Nachází v osobě ukazatel svého cíle a vědomí svých příslušných omezení.
- Neexistuje proto volba mezi vědou a morálkou, ale spíše morální užívání vědy.

V čem spočívá antropologická a humanistická hodnota vědy?

- Spočívá ve faktu, že věda:
 - je učiněna člověkem;
 - je pro dobro jednotlivého člověka a lidstva;
 - je pro dobro samotné osoby, vědce. Opravdu každý vědec skrze osobní snažení a bádání:
 - zdokonaluje sám sebe a vlastní lidství, buduje vlastní osobnost, modeluje sám sebe;
 - prochází cestou k osobnímu setkání s pravdou ve svobodě a v odpovědnosti;
 - může se setkat se samotným Bohem, Stvořitelem nebe a země.
- Věda uskutečňuje cennou službu ostatním, společnosti a samotné církvi.

Jaký pozitivní příspěvek nabízí věda společnosti a církvi?

- Jsou početné pozitivní aspekty, které věda může nabídnout, jako například:
 - přísná věrnost pravdě ve vědeckém zkoumání;

- spolupráci s ostatními v technických specializovaných skupinách;
- smysl pro mezinárodní solidaritu;
- stále živější vědomí odpovědnosti odborníků při pomoci a ochraně lidí;
- vůle učinit šťastnějšími životní podmínky pro všechny, zvláště pro ty, kteří z různých příčin trpí;
- velký příspěvek nabízí při povýšení lidské rodiny k vyššímu pojmání pravdy, dobra a krásy a k vidění věcí universální hodnoty;
- pomoc víře, aby se očistila od mylných prvků;
- vyjádření a uskutečnění panství člověka nad stvořením. Věda uskutečňuje Boží úrdek ukázaný navenek na počátku časů, aby byla podrobena země a zdokonaleno stvoření;
- uskutečnění velkého přikázání Krista obětovat se ve službě bratřím: „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili. (*Mt 25, 40*).
- Všechny tyto pozitivní aspekty, které ukazuje věda, jsou:
 - podivuhodným plodem lidské tvořivosti, nenasytné chuti k bádání, která je přítomná v člověku;
 - znamením Boží velikosti;
 - plodem nevyslovitelného Božího plánu, který Bůh světil člověku ohledně stvoření;
 - přípravou na přijetí zvěsti Evangelia.

Jaký příspěvek může dát víra vědě?

Křesťanská víra:

- Nabízí vědě vynikající podněty a pomoc, aby splnila s větším úsilím svůj úkol a zvláště, aby objevila plný význam svých aktivit, uvnitř a ve službě integrálního povolání člověka.
- Pomáhá vědě, aby si více uvědomila vlastní limity:
 - Ona není nejvyšší hodnotou, které se všichni ostatní musí podrobit;
 - Nemůže vysvětlit všechno a především nemůže vysvětlit všechno o člověku. Věda může dát částečnou odpověď, a ne vyčerpávající na problém pravdy o člověku, o kterém se uvažuje ve všech jeho dimenzích, o existenciálních posledních otázkách, o posledním smyslu našich dějin a dějin vesmíru.

- Nemůže dát odpovědi na teologické, filosofické problémy..., protože se omezuje na experimentální poznání.
- Varuje nás také před vážnými riziky, do kterých může upadnout věda. Například „dnešní pokrok vědy a techniky, které v síle svých metod nemohou proniknout do intimních příčin věcí, může napomáhat jistému fenomenalismu a agnosticizmu, když metoda bádání, kterou užívají tyto vědy, je neprávem povyšována na nejvyšší normu hledání úplné pravdy. Dokonce je tam nebezpečí, že člověk, který příliš důvěřuje dnešním objevům, by si myslel, že stačí sám sobě a nehledal by vyšší hodnoty“ (GS, 36).
- Zhodnocuje v nejvyšším stupni autentické výtěžky vědy. Vskutku to víra tvrdí, že ačkoliv se musí přesně odlišovat pozemský pokrok od rozvoje Kristova království, přece technický pokrok, tou měrou, kterou může přispět k lepšímu uspořádání lidské společnosti, přispívá k uskutečňování Božího království a k budování „nových nebes“ a „nové země“ (2 Pt 3, 13).
- Nabízí priority a mravní zásady, které musí věda respektovat.

Jaké priority musí sledovat věda?

Věda:

- Musí se nechat vést prvenstvím:
- Osoby nad věcmi;
- Etiky nad technikou;
- Ducha nad hmotou;
- Bytí nad tím, že máme, nebo děláme;
- Hledání pravdy;
- Požadavků spravedlnosti a míru;
- Musí se proto vyhnout sledování priorit stanovených převážně:
- Ekonomickou pohnutkou (trestné hledání ekonomického užitku, osobního, nebo skupinového);
- Zájmy politických skupin;
- Hledáním osobní prestiže.

Jaké jsou morální principy, které musí věda respektovat?

- Zde jsou základní mravní zásady:
- Ne vše, co je uskutečnitelné vědecky a technicky, je také mravně přijatelné;
- Není správné získat dobro skrze zlo;
- Cíl neospravedlňuje prostředky;

- Musí být proto respektovány:
- Integrální dobro člověka a lidstva;
- Transcendentní rozměr osoby a samotného stvoření;
- Život a důstojnost člověka, kvalita jeho života, práva lidských generací současných a budoucích;
- To, co je stvořené, a prostředí.

Jsou mravní zásady brzdou pro vědu?

Mravní principy nejsou brzdou nebo překážkou pro pokrok, ale řečištěm bystřiny, kterou má protékat nezkratný proud lidského myšlení a konání. Etika klade omezení vědě, aby vzrostla její síla, užitečnost a její účinnost, aby se vyhnulo tomu, že by vystoupila z břehů, působila zátopy a ničila. Etika je prvek, který přispěl k tomu všemu, co je nejlepší a nejkrásnější, co člověk vytvořil“ (PIUS XII.).

Jaký je úkol vědy?

- Objevovat základy přírody s postojem, který je vlastní tomu, kdo neprodukuje ruce nad světem a říká: to je moje, ale kdo v úžasu vidí, že je založen někým jiným a uznává, že je darem Nějeho jiného pro tebe a pro všechny.
- Respektovat ontologický a axiologický rozdíl, který existuje mezi člověkem a ostatními žijícími bytostmi.
- Respektovat přirozenost každého bytí a jeho vzájemného spojení s ostatními bytostmi v uspořádaném a vyváženém systému (ekosystému).
- Podporovat prostředí jako dům a zřídlo a prospěch člověka a všech lidí.
- Hledat pravé dobro lidstva podle Božího úradku a jeho vůle, dovolit člověku, považovanému za jedince nebo člena společnosti, aby pěstoval a uskutečňoval integrální povolání.
- Uskutečňovat službu:
- Pravdě;
- Důstojnosti osoby a kvalitě života;
- Lidstvu a jeho hodnotám;
- K uspokojení především prvotních potřeb člověka a snažit se bojovat stále více zvláště proti hladu a nemoci.
- Udržovat v člověku schopnost kontempace a obdivu, které vedou k moudrosti.
- Uskutečňovat vědecký pokrok, který by byl opravdovým vědeckým pokrokem.
- Vyhnout se tomu:

- Že se má za to, že může dát řešení všemu;
- Že se absolutizuje vlastní metoda a vlastní výsledky;
- Že se vylučují jiné cesty hledání a bádání;
- Že se disponuje svévolně zemí a podrobuje se bez výhrad své vůli a nevyváženým způsobem se vykořisťují zdroje stvoření;
- Že se uskutečňují pokusy na lidské bytosti bez výslovného souhlasu dotyčné osoby a jejích blízkých, kteří k tomu mají právo, když se podstupují neúměrná a nevyhnutelná rizika pro život a tělesnou a psychickou neporušenost subjektů.
- Dbát se zájmem o křesťanskou víru, která odhaluje poslední smysl lidské důstojnosti a působí setkání s Kristem, dokonalým člověkem, jehož následováním se člověk také stává více člověkem a nachází v NĚm plnost a naplnění.

Jaký je úkol vědce?

On jako člověk má úkol:

- Mít na paměti úlohu vědy, jejích cílů, jejích omezení.
- Respektovat výše zmíněné mravní zásady, uskutečňovat svou etickou odpovědnost, pamatovat na to, že je nejdříve člověkem než vědcem.
- Vyhnut se riziku zesurování v jednání s lidskými bytostmi.
- Pamatovat na to, že není absolutním pánem sebe, svého života.
- Respektovat psycho – fyzickou integritu vlastní a druhého.
- Ptát se:
- Na všeobecný smysl vlastní poznávací práce;
- Na sledovanou metodu (cíl neospravedlňuje prostředek);
- Na konečný výsledek a na následky, které mohou mít získané poznatky v rovině použití;
- Na mravní platnost svého úsilí;
- Na to, co je stvořené jako „Boží stopa“, místo, na kterém se odhaluje velikost, dobrota, prozřetelnost Boží.
- Vyhnut se specialistické parcelizaci, ale hledat syntézu:
- Uvádět v souvislost pluralitu nabytých znalostí,
- Integrovat je do obecného smyslu života;

- Harmonizovat je tj. dávat je do souladu s eticko-morální vizí.

„Sektorovanost neboli roztržštěnost vědění obsahuje částečné přiblížení se k pravdě s následnou zlomkovitostí smyslu a zabraňuje vnitřní jednotě současného člověka“ (*Fides et Ratio*, 85).

Jaký je úkol veřejných autorit vůči vědě?

Veřejné autority jako strážci obecného dobra musí:

- Zajistit, aby bádání bylo řízeno k dobru osob a společnosti a k zachování prostředí.
- Moderovat a smiřovat tlaky rozbíhavých zájmů.
- Dělat spravedlivé zákony, které by zachovaly dobro osoby a společnosti při respektování mravních zásad.
- Kontrolovat účinky technologických anebo vědeckých objevů.
- Zveřejňovat řídicí linie také pro respektování neporušenosti a rytmů přírody, protože přírodní zdroje jsou omezené a některé nejsou obnovitelné.
- Podporovat aktivně ona pole bádání, která nejsou financována soukromými zájmy a stanovovat veřejné fondy podle zásad subsidiarity.
- Zabránit bádání, které poškozují lidskou důstojnost nebo ignorují potřeby nejchudších národů světa, které jsou všeobecně méně vyzbrojeny pro veřejné bádání.

Jaká je úloha církve vůči vědě?

- Hlásat příspěvek, který víra dává vědě.
- Formovat kvalifikované poradce jak na poli přírodních věd nebo života, tak v teologii nebo filozofii věd, kteří jsou schopní zasáhnout jak na internetu, tak v rádiu a televizi a jsou schopni pojednat o třecích bodech, které mohou povstat mezi vědou a vírou.
- Vytvořit komunikační sítě mezi katolickými učiteli, kteří jsou oceňováni pro své odborné schopnosti a pro svou věrnost učitelskému úřadu, jako i mezi vědeckými akademii, sdruženími odborníků na technologii a biskupskými konferencemi.
- Podporovat katolické publikace s velkým rozšířením, které by měly prospěch z příspěvku opravdu kvalifikovaných osob na těchto polích.
- Uskutečňovat pastorační vhodnou k probuzení a živení hlubokého duchovního života u vědců.

NB: Pro prohloubení tématu čtěte následující dokumenty: I. vatikánský koncil, Dogmatická konstituce *Dei Filius* (DF); II. vatikánský koncil, Pastorační konstituce *Gaudium et spes* (GS); bl. Jan Pavel II., Encyklika *Fides et ratio*, 1998; Katechismus katolické církve (KKC), č. 159; 2293-2294; Kompendium KC, č. 475-477; papežská rada pro spravedlnost a mír, *Kompendium sociální nauky církve*, 2004, č. 331-363; 456-473.

Poznámka – Citace z Katechismu katolické církve nebo Kompendia odpovídají v některých případech italskému vydání. Katecheze je zpracována podle předlohy vypracované Mons. Raffaello Martinelli:

(http://www.sancarlo.pcn.net/argomenti_nuovo/pagina0.html). Katecheze naleznete: <http://spolotcepa.signalny.cz/>.